

A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEK INTEGRÁLT/INKLÚZÍV NEVELÉSE

A SALAMANCAI AJÁNLÁS

Az UNESCO 1994-ben rögzített salamancai ajánlása szerinti alapelv: „az iskolák minden gyermeket befogadjanak, függetlenül a testi, értelmi, szociális, érzelmi, nyelvi vagy egyéb állapotuktól: beleértve a fogyatékos és a tehetséges gyermekeket, az utcagyerekeket és kiskorú foglalkoztatottakat, a nomád körülmények között élő, a nyelvi, etnikai vagy kulturális kisebbséghez tartozó gyermekeket, és más hátrányos helyzetű vagy peremterületeken élő csoportok gyermekeit.” (*Salamanca Statement on Principles, Policy and Practice in Special Needs Educations UNESCO 1994, 3*)

Az oktatáspolitiká számára a salamancai ajánlás azt tartalmazza, hogy „az inklúzív nevelés olyan megközelítésmód, mely arra ad választ, hogy hogyan lehet az oktatási rendszereket átalakítani annak érdekében, hogy kezelni tudják a tanulók közötti különbségeket.” (*Overcoming Exclusion through inclusive Approaches in Education. A challenge and a vision. Conceptual Paper for the Education Sector, UNESCO 2001, 8*)

Ez a megközelítésmód a befogadó nevelés elméletét és annak gyakorlati módszereit állítja a gyermekekkel való intézményes foglalkozás központjába. A tanároknak heterogén osztályokban kell majd dolgozniuk, ehhez alapfeltétel az egyes jelenségek interdiszciplináris megközelítésének képessége, a fejlett személyiség és a tudatos professzionalitás. A pedagógusnak kell átalakulnia a nevelés megváltoztatása érdekében. (*Schiffer, 2005*)

A **Közüoktatási Törvény** (1993) 10.§ szerint a fogyatékos gyermeknek joga, hogy különleges gondozás keretében, állapotának megfelelő pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy a fogyatékoságát megállapították.

Az együttnevelés ettől kezdve vár megvalósításra. A változás lassú, az integrált nevelésben részesülő **sajátos nevelési igényű tanulók** aránya sokáig mindössze 3 százalék volt közoktatási intézményeinkben.

Az **Emberi Jogok Nemzetközi Törvénye** (1948) az alapvető emberi jogok gyakorlására szólítja fel a nemzeteket. A Kartához hazánk is csatlakozott, tartalma a **Magyar Köztársaság Alkotmányában** szervesült. Az Alkotmányban foglaltak megvalósítása felé törekedve nemzetközi próbálkozások, szerveződések, megvalósult eredmények, csatlakozási pontok tárulnak elénk.

Az Európai Unióban 1996-ban alapították a legfontosabb nemzetközi érdekvédelmi szervezetet, az Európai Fogyatékosügyi Fórumot (European Disability Forum = EDF). Ez a szervezet véleményezési jogot gyakorol a fogyatékkal élő embereket is érintő jogszabályok kidolgozásakor és végrehajtásakor. Az EDF munkáját bizottságok segítik.

Az EDF kampányokat szervez. Ilyen például az évente december 3-án rendezett „A Fogyatékosággal Élők Európai Napja”. A rendezvényen történik az Akadályok

Megszüntetése Díj átadása. A díjat az kapja, aki a munkában egyenlő esélyeket teremt dolgozóinak (pl. az a munkaadó, aki támogatta dolgozóinak a jelnyelv megtanulását sikert munkatársuk kedvéért).

Az Ifjúsági Innovációs Versenyen magyar siker is született: 3 magyar diák lett világelső Braille-dokumentumok számítógépes feldolgozásával kapcsolatos pályamunkával. Következő évben vakok számára fejlesztettek ki számítógép segítségével megjeleníthető szövegolvasó programot egy speciális egér kialakításával.

2003 a Fogyatékos Emberek Európai Éve volt. Épek és sérültek bevonásával tízezerénél is több rendezvényt szerveztek a sérült emberek jogainak megismertetése érdekében. A fogyatékkal élőknek társadalom értékeihez való hozzájárulását, a problémák felfedését és a **diszkrimináció** formáit vonultatták fel. (**A fogyatékosági folyamat** a WHO szerint; *Kullmann*, 1999)

AZ INKLÚZIÓ, AZ INTEGRÁLT NEVELÉS-OKTATÁS

Az integrált nevelés-oktatás feltételeit az alábbi fő csoportokban foglalhatjuk össze (*Baron – Bolton*, 2000):

A pedagógus legyen kapcsolatban a gyógypedagógussal, aki a sajátos nevelési igényű tanuló speciális igényeit, fejlesztését szolgáló tanítási-tanulási módszereket, a szükséges technikai, szemléltető eszközöket, segítő eljárásokat jól ismeri.

A pedagógus és asszisztense akkor jár el megfelelően, ha a sajátos nevelési igényű gyermek érdekében gyógypedagógiai tudást szerez.

Alapismeretekkel kell rendelkeznie a tanulást akadályozó körülményekről, a rész-képesség-zavarokról és a fogyatékosági típusokról.

A csoporttársak, osztálytársak befogadó viselkedése is befolyásolja a tanulásban gátolt gyermek eredményeit. Alacsony létszámú osztályban kedvező feltételek adódnak nevelőnek, gyermeknek egyaránt az intenzív fejlesztéshez.

Sokat segít a szülők bevonása a fejlesztő tevékenységbe, a felzárkóztatás pillanatnyi állapotába, a tanuló haladásába.

Az **integráció** mellett szól, hogy a pozitív magatartásminták közvetítésének lehetőségei gazdagok ilyen közösségben. Nem kell elszakadni a családtól, a megszokott környezettől, nem a képességek hiánya kerül középpontba, inkább a szolidaritás és a szociabilitás képességek együttese – épek és fogyatékosok részéről egyaránt.

A nevelési-oktatási szempontú integráció fajtái az alábbiak:

Lokális vagy fizikai integráció a legegyszerűbb változat. Az épület közös, de az ép és fogyatékkal élő gyermekek közt nincs strukturális vagy tevékenységbeli kapcsolat. Az iskolában elkülönített részen egy gyógypedagógus foglalkozik a sajátos nevelési igényű gyermekekkel. Magyarországon a logopédiai osztályok ilyenek.

Szociális integráció esetében a külön oktatott gyermekeket szociális kapcsolatok kialakítására bátorítják, foglalkozáson kívül – pl. kirándulásokon, szünetekben, séták alkalmával, étkezéskor – a csoportokat együtt tartják. Csak az oktatás idejére válnak külön a sajátos nevelési igényű és ép gyermekek.

Funkcionális integráció:

- A részleges integráció előfeltétele a lokális és a szociális integráció. A sajátos nevelési igényű gyermekek idejük és a foglalkozások, a tanórák egy részét együtt töltik az egészséges gyermekekkel.
- A teljes integráció akkor történik, amikor a sajátos nevelési igényű gyermek minden foglalkozást társaival együtt látogat.
- Spontán (hideg) integráció: a sajátos nevelési igényű gyermek jelen van a többségi osztályban, mert az osztályfőnök „jóindulatú”, de valódi segítségben nem részesül, a tudatos fejlesztés elmarad.
- Beilleszkedés (integráció): egyszerű beilleszkedés, szűkebb értelmű integráció, a többségi intézménybe felveszik a sajátos nevelési igényű tanulót, de nem ismerik sajátos szükségleteit, ezért beilleszkedési (asszimilációs) viselkedést várnak el tőle. A probléma megoldása a szülőre és a gyógypedagógusra hárul.
- Befogadás (inklúzió): a gyermeket a lakóhelyéhez közeli többségi intézménybe veszik fel, ezek mindegyike felkészül a befogadásra. Az iskola életét, értékeit, módszereit, személyi és tárgyi feltételeit minden gyermek nevelési szükségleteinek kielégítéséhez alakítják. Gyógypedagógus közvetlen és közvetett segítségével, a szülő, a pedagógus, segítője és a gyermek együttműködésével folyik a nevelés. Minden gyermek speciális szükségletének figyelembe vétele megszünteti a szegregációt, az izolációt.

A testi, mozgásszervi, értelmi, beszéd és más fogyatékossgal élők a Tanulási Képességeket Vizsgáló Szakértői Rehabilitációs Bizottsághoz (TVSZB), míg a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek szülei a Nevelési Tanácsadóhoz fordulhatnak segítségért. A pedagógusok és segítőik pedig az eredményes integrálás érdekében a régiék mellé új kompetenciákkal barátkoznak.

A terápiák sorában kiemelkedő a kórház-pedagógia, mert elhivatott pedagógusok, asszisztensek és pedagógusjelöltek beteg gyermekeknek tartanak hidat a visszatéréshez, a családba, az iskolába. Igazán egyszerű eszközökkel dolgoznak: a tananyagnak a kórterembe vitelével, személyes törődéssel, nehéz pillanatokban mesével, énekkel, rajzolással, gyógyító beszélgetéssel.

A Köznevelési Törvény nyilatkozik a magántanulókról és a tartósan beteg gyermekek oktatásáról, de a nekik járó normatíva, a kórházi nevelést-oktatást (iskolával, szülővel kapcsolattartást) végző önkéntes pedagógusok és/vagy asszisztenseik munkabérének ügye még nem oldódott meg.

Alapítványok, egyesületek állnak a nevelési-oktatási problémákkal küzdő családok, gyermekek, integrálást vállaló vagy inklúzív pedagógiát folytató pedagógiai intézmények mellé.

A nemzetközi statisztikák nem adnak világos képet a sérült lakosság arányairól. Jól követhető azonban, hogy az Európai Unióban 380 ezer foglalkoztatott fogyatékos él (ENSZ-Disability). Magyarországon sem megbízhatók a statisztikai adatok a létszámot illetően. A fogyatékkal élők egyesületei, alapítványai és a népszámlálás adatai nem egyeznek. (*Fogyatékosok helyzete Magyarországon, Népszámlálás, 2001.*) Az utóbbi két évtizedben felgyorsult az a nemzetközi folyamat, mely a fogyatékkal élő fiatalok képzésére vonatkozóan az integrált nevelést-képzést szorgalmazza.

Az integráció mellett szóló érvek (*Hirzel és mtsai*, 1994.):

- pozitív szociális magatartásmintákat közvetít;
- igényesebb követelmények támasztásával az egész közösség javát szolgálja;
- a speciális iskolától távol lakó gyermeket nem lehet a családtól, megszokott környezetéből kiszakítani, hiszen lehet, hogy nagyobb törést okozna az elszakítás, mint amennyi pozitívumot adhatna a speciális képzésre felkészült, szegregált intézmény.
- A tanárok munkaszituációja az integrált koncepció megvalósításakor a megszokottakhoz képest jelentősen változik:
- az általános iskolai és a gyógypedagógiai tanárok speciális feladatkörökkel, együttműködve dolgoznak, a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek oktatásának egyes feladatait a tanárok felosztják egymás között,
- az osztályok és a csoportok tanulói összetétele az oktatási területeknek (tantárgyaknak) megfelelően változik.
- az együttműködés biztosítja a más tanárok oktatók munkájába való betekintést,
- a szülőkkel stb. tartott kapcsolatot a tanári team ápolja.

Érvek az integráció ellen:

- az új szervezési formák a pedagógusokból ellenérzést váltanak ki;
- a hibás integráció inkább árt, mint használ,
- a gyógypedagógiában megszokott feltételek hiánya formális integrációt eredményezhet,
- ha a sajátos nevelési igényű gyermeket sok negatív benyomás éri, sérülhet a személyisége,
- ez az oktatási forma jobban megterheli a pedagógust,
- több odafigyelés szükséges a gyermekekre,
- a nevelőnek a gyermekek egymással való elfogadtatását is meg kell oldania,
- nem mindenki integrálható,
- problémát okozhat az épületek akadálytalanítása, a technikai segédeszközök beszerzése.

Az épületek akadálymentességének biztosítása nem kizárólag építészeti feladat.

Az akadálymentesítés mindazokat a tevékenységeket magába foglalja, amelyek eredményeként a mozgássérült, a látásban, hallásban akadályozott emberek alkalmas épített környezetben élhetnek. Mindez magában foglalja az épületekbe való bejutást, az önálló közlekedés lehetőségét, az épületben és az azon kívül található tárgyak tervezését, kivitelezését, az információk érthetővé tételét, az eligazodást és a kielégítő kommunikációt.

Az épületek akadálymentesítéséről nemzetközi szabványokat alakítottak ki. Hazánkban akadálymentesítést elsősorban a rekonstrukciós építkezéseken és új épület(rész) kialakítása során végeznek. A hiányosságok miatt az a mozgássérültek javaslata, hogy egyenként csak szakértői bizottságok egyetértése nyomán kapjanak a tervdokumentumokban foglaltak megvalósítására engedélyt az építetők. A mozgássérültek kedvezményes kölcsön-konstrukcióiból kevés van, a támogató szolgálatok fenntartásának keretei is csökkentek 2005-ben.

A mozgássérültek és életállapotuk miatt korlátozottak a középületekbe, a kultúrálódás színhelyeire és az oktatási intézményekbe alig, vagy egyáltalán nem jutnak be.

1976-ban az USA-ban, 1981-ben Angliában hozott új oktatási törvények a fogyatékosági kategóriák helyébe a speciális nevelési szükségleteket jelölték meg. Az UNESCO a törekvéseket támogatta. Spanyolországban, Dániában, Olaszországban, Ausztráliában is követték ezeket az intézkedéseket. A törvények változtatása új intézményi feltételeket követelt. (*Kőpatakiné Mészáros Mária szerk. 2003.*)

Ki kellett építeni a gyógypedagógiai szakszolgálatokat, változtatni kellett a pedagógusok alapképzésén, utazó gyógypedagógusokat kellett képezni, osztálylétszám korlátozása vált szükségessé, át kellett építeni az igényeknek megfelelően az épületeket, a tantervek rugalmassága követelmény lett, és a szülők a döntéshozatalban részt vesznek ezután.

Az alap- és alsó középfokú oktatásban részt vevő sajátos nevelési igényű tanulók aránya százalékban (Ferenciné Ivicz Ilona előadása alapján)

Ország	Vak, gyengénlátó	Siket, halláskárosult	Testi és mozgásfogyatékos	Enyhe értelmi fogyatékos
Új-Zéland	0,13	0,11	0,10	0,03
Törökország	0,02	0,09	0,01	0,27
Finnország	0,02	0,15	0,20	0,46
Olaszország	0,04	0,09	0,18	0,92
Írország	0,07	0,18	0,26	1,03
Magyarország	0,05	0,11	0,04	3,56

Az integrációban leginkább Finnország, (13,8%), Csehország (11,7%) és Málta (11%) jár elől.

Magyarországon az érintett, a közoktatásban részt vevő fiatalok aránya:

ép tanulók	a populáció 80-85 %-a
többlétámogatást igénylők	10-15 %
különleges gondozásra szoruló	5-10 %

A sajátos nevelési szükségletű gyermekek intézményi nevelése érdekében a pedagógiai szakszolgálatok járnak el. A pedagógiai szakszolgálat intézményeinek csoportjai a következők:

- hatósági igazgatási jellegű tevékenységet folytathatnak a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságok, melyeknek feladata a fogyatékoság szűrése, javaslat tétele a gyermek, a tanuló különleges gondozás keretében történő ellátására;
- a nevelési tanácsadók.

A többi intézmény feladata a hatósági intézkedések végrehajtása:

- a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás feladata a testi-, az érzékszervi-, az értelmi-, a beszéd fogyatékos, autista vagy pszichés fejlődési zavaraihoz adódóan az oktatási, nevelési folyamatban tartósan vagy súlyosan akadályozottak korai fejlesztése (0-6 éves korig) a szakértői bizottság szakvéleménye alapján.
- A képzési kötelezettek ellátása, fejlesztő felkészítés: azoknak a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése 5 éves kortól, akik a tankötelezettségüket hagyományos iskolarendszerben nem tudják teljesíteni súlyos halmozott fogyatékoságuk miatt.
- A logopédiai ellátás feladata a beszéd, a beszédindítás, beszédhibák javítása, nyelvi-kommunikációs zavarok javítása, diszlexia megelőzése.
- A nevelési tanácsadás feladata a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek problémáinak feltárása, ennek alapján szakvélemény készítése, a gyermek rehabilitációs célú foglalkoztatása a pedagógus és a szülő bevonásával, továbbá az óvoda megkeresésére szakvélemény készítése az iskolakezdéshez, ha a gyermek egyéni adottsága, fejlettsége azt szükségessé teszi.
- A gyógytestnevelés feladata a gyermek, a tanuló speciális egészségügyi célú testnevelési foglalkoztatása, ha az iskolaorvosi vagy szakorvosi szűrővizsgálat gyógy- vagy könnyített testnevelésre utalja.
- A továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás: feladata a tanuló adottságainak, tanulási képességének, irányultságának szakszerű vizsgálata, és ennek eredményeképpen iskolaválasztás ajánlása.

A SPECIÁLIS NEVELÉSI-OKTATÁSI SZÜKSÉGLETŰ TANULÓKRÓL

Az 1998. évi XXVI. Törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról a fogyatékos személyek teljes társadalmi integrációját fogalmazza meg, beleértve az oktatást, a foglalkoztatást, a társadalom megismertetését a fogyatékkal élőkkel, társadalmi elfogadottságuk megerősítését.

A definíció szerint:

„4. § a) Fogyatékos személy: az, aki érzékszervi- így különösen látás-, hallásszer- vi, mozgásszer- vi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem bír- tokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során.

Látási fogyatékos: 23. § (1) a) segédeszközzel vagy műtéti úton nem korrigálható módon látóképessége teljesen hiányzik vagy aliglátóként minimális látásmaradvánnyal rendelkezik és ezért kizárólag tapintó-halló életmód folytatására képes

Hallási fogyatékos: 23. § (1) b) hallásvesztesége olyan mértékű, hogy a beszédnek hallás útján történő megértésére és spontán elsajátítására segédeszközzel sem képes és halláskárosodottsága miatt a hangzó beszéd érthető ejtése elmarad.

Értelmi fogyatékos: értelmi akadályozottsága genetikai, illetőleg magzati károsodás vagy szülési trauma következtében, továbbá tizennegyedik életévét megelőzően bekövetkező súlyos betegség miatt közép- vagy annál nagyobb mértékű.

Mozgásszer- vi fogyatékos: 23. § (1) d) a mozgásrendszer károsodása, illetőleg funkciózavara miatt helyváltoztatása a külön jogszabályban meghatározott segédesz- köz állandó és szükségszerű használatát igényli.

Halmazotthonos fogyatékos: 23. § (1) a)-d) pontban meghatározott súlyos fogyatékoságok közül legalább két fogyatékoság van.

Autista személy (fogyatékos, mert állapota tartósan vagy véglegesen fennáll, továbbá önálló életvitelre nem képes vagy mások állandó segítségére szorul): állapota a személyiség egészét érintő fejlődés átható zavara miatt, az autonómia-tesztek alapján súlyosnak vagy közép-súlyosnak minősíthető”. (<http://www.weborvos.hu>)

Az eltelt évek folyamán a „fogyatékos” állapotjelzőt a pedagógiai szóhasználatban a „sajátos nevelési igényű” vagy a „speciális nevelési (oktatási) szükségletű” terminus technicus váltotta fel.

Az Oktatási Miniszter 2/2005. (III. 1.) OM rendelete a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók óvodai nevelésének, iskolai oktatásának irányelveiről szól.

Úgy rendelkezik a dokumentum, hogy a Nemzeti Alaptanterv a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának is alapidokumentuma. Az Irányelv a sajátos nevelési igényű tanulók esetében a tartalmi szabályozást és gyermeki sajátosságokat hangolja össze. Ennek érdekében a tartalmak módosíthatók, elhagyhatók, egyszerűsíthetők, más területek ugyanakkor bevonhatók, az időbeli határok nagyobb mértékben kiterjeszthetők. Cél a sérült funkciók helyreállítása, újak kialakítása, az épek bevonása a hiányok pótlása érdekében, speciális eszközök elfogadtatása, sikerorientált képzés megvalósítása. Ennek érdekében speciális tanterv, tankönyvek, tanulási segédletek, speciális gyógyászati, és életvitelt segítő technikai eszközök használata szükséges.

A mozgáskorlátozott tanulók

A mozgáskorlátozottság **szomatopedagógiai** értelmezése szerint azokat a személyeket soroljuk ide, akiknél a tartó és/vagy mozgató szervrendszer veleszületett vagy szerzett sérülése, károsodása és/vagy funkciózavara következtében a mozgásos tapasztalat-szerzés, a szocializáció jelentős és maradandó akadályozottsága áll fenn.

A mozgássérültek pedagógiai szempontú csoportosítása:

- A végtagredukációs fejlődési rendellenességek és szerzett végtaghiányok körcsoportjába tartozó mozgássérült tanulók mozgásnevelése irányulhat a felső művégtag használatára, az alsó művégtag, a támbot és a mankó használatára stb.
- Társas beilleszkedésük érdekében a manipuláció, az önellátás alakítása a tanuló, a szülő és a gyermek közös feladata, így készül az önálló és önrendelkező életre.
- A petyhüdt bénulást okozó kórformák közül néhány (pl. Heine-Medine, spina bifida, harántsérülések, DMP) mozgásnevelésüknél szükséges a neurohabilitáció (14 hónapig), segédeszközök (pl. ortopéd cipő, járógép, támasztóeszközök) használata, járóképeség, helyzetváltoztató mozgások alakítása stb. Szociabilitásuk fejlődik a közösségi hatások eredményeként. Segítő környezeti feltételek közt alakul önellátásuk, szokásaik.
- A korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek típusainál (spasztikus, atetotikus, ataxiás) szükséges mozgásnevelési feladatok: a neurohabilitáció (14 hónapig), reflexgátló testhelyzetek, járóképeség fejlesztése, segédeszközök használata, stb. A terápia-óról orvos gondoskodik. A korai agykárosodás kommu-

nikációs gondokat is okozhat. Pedagógiai feladat a korai beszédnevelés, szakmai feladatot lát el esetükben a logopédus, beszédkésztetést végezhet. A megismerő tevékenység területén fontos feladat az érzékelés, észlelés fejlesztése. Szociabilitásuk fejlesztése szempontjából az integráció nevelő hatású lehet, a pedagógiai feladatok pedig hasonlóak a petyhüdt bénulást okozó kórformákkal élő tanulókéval.

- Egyéb, maradandó mozgásállapot-változást, mozgáskorlátozottságot okozó kórformák (pl. luxatio coxae, osteogenesis imperfecta, arthrogryposis) esetében a kommunikáció gátoltságára nem kell különös figyelmet fordítani. A mozgásnevelésben orvosi és fizioterápia szükséges a járóképesség, helyzetváltoztató mozgások fejlesztéséhez. Megismerő tevékenységükhöz speciális feltételek járulnak, szociabilitásuk az integráció körülményei közt segíti személyiségük fejlődését.
- A halmozott sérüléssel járó különböző kórformák egyedi segítségi módokat kívánnak, az érintettek szociabilitásának fejlesztése kiemelt feladat.

A szomatopedagógiai tanár munkája az iskola akadálymentesítésétől a környezeti adaptáción át az egyéni tanulási eszközök használatának segítségével terjed.

A tanuló mozgásnevelése egyéni vagy csoportos formában történik. Fontos feltétel az úszás-oktatás és a speciális sportolás megszervezése. A szomatopedagógus helyett gyógytornász (egészségügyi felsőoktatásban nyert diplomát) is felkérhető a feladatra.

A tantárgyi oktatás egyéni korrekciós foglalkozások szervezésével, egyéni fejlesztési programokkal, differenciált feladatokkal lehetséges. Megváltozott feladatidő, módosított feladatlapok, gépi írás, számítógép alkalmazása válhat szükségessé. A tapasztalatszerzés mássága miatt a mozgásában korlátozott tanulónak a környezetről, önmagáról szerzett tudása eltér a megszokottól, ami az átlagostól eltérő pszichés, szociális és fizikai szükségleteket idézhet elő.

A látássérült tanulók

A látássérülés a szem, a látóideg vagy az agykérgi látóközpont sérülése következtében kialakult állapot. Magyarországon, a teljes populáción belül a látássérültek aránya kb. 4 ezrelék, közelítőleg 90 ezer fő, ebből 45 ezer regisztrált járadékos, súlyos látássérült. Idős korban az arányok romlanak: minden harmadik embert érinti a látássérültség állapota.

Gyógypedagógiai szempontból látássérült az, akinek látásteljesítménye (vízusa) az ép látáshoz (vízus: 1) viszonyítva két szemmel és korrigáltan (szemüveggel) is 0-0,33 (látásteljesítmény 0-33%) közötti.

Vakok azok a tanulók, akiknek látóképesége teljesen hiányzik (vízus: 0).

Aliglátók azok a tanulók, akik minimális látásuk miatt fényt érzékelnek, ujjolvasók, nagytárgylátók (vízus: fényérzés – 0,1).

Gyengénlátók, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (vízus: 0,1-0,33).

Tapintó-halló életmód a vak, a gyakorlatilag vak, és az aliglátó tanulókat jellemzi (akusztiko-taktilis oktatás). A látásukat praktikusán használó aliglátók és a gyengénlátó tanulók látó-halló (tapintó) életmód szerint élnek.

Gyengénlátók (súlyos: $V = 0,1 - 0,2$; enyhe: $V = 0,2 - 0,33$ jobbik szemem szemüveggel) látó típusú oktatásban vesznek részt.

A látás hiányossága befolyásolja a személyiség fejlődését. A pedagógusnak tájékozottnak kell lennie a látássérültség fokáról, okáról, a szemészeti állapot prognózisáról, a gyermek intelligenciájáról, személyiségvonásairól. A látássérültséghez társulhat egyéb fogyatékoság is (mozgás-, hallás- és értelmi fogyatékoság, részképességekiesés, autizmus). A pedagógiai eszközöket, módszereket a tanulók állapotából adódó egyéni szükségletekhez kell igazítani.

A látássérült tanulók számára is az általános, korszerű alapműveltséget és a látássérültségből fakadó hátrányok leküzdését, ezért az ép érzékszervek fejlesztését támogatja az integrált nevelés-oktatás.

A látás hiánya pszichésen is megterhelő. Egyéni bánásmóddal, a közösség támogató magatartásával lehet javítani a tanuló helyzetét. A pedagógus fejlesztheti az önállóság iránti igényt, főként az önkiszolgálás terén, a működő érzékszerveket fokozottan kihasználhatja, akarati tulajdonságokat erősíti, kapcsolatépítésben segíti, az ön-bizalom és az önkritika képességét erősíti látássérült tanítványában.

A gyógytestnevelés is hangsúlyos program. Emellett a közlekedés szabályainak biztonságos betartására sarkalljuk a látássérült gyermeket, a tájékozódási támpontok szerinti tájékozódást, a fehér bot használatának elsajátítást támogatjuk.

A Braille-féle pontírásrendszer megtanulásának eszközeit a közoktatási intézmény is biztosítja. Az idegen nyelv tanulásában a hallás utáni nyelvtanulás nagy jelentőségű. A geometria tanítása szerkesztés helyett modellezés útján történik. A mozgás harmóniájának kialakulásához a tánc oktatása segít.

Az informatika fejlődésével az írott szövegek „megszólalnak”, ezért kiemelt jelentőségű önálló ismeretszerzéskor a számítógép eszközként való használata.

A hallássérült tanulók

Hallássérült a gyógypedagógiai értelmezés szerint az a személy, akinek hallásvesztése oly mértékben korlátozza a fejlődési, nevelési és tanulási lehetőségeit, hogy az eredményes fejlesztéshez gyógypedagógiai támogatás szükséges. Mivel a hallásvesztéssel arányosan akadályozott az anyanyelv – a beszéd – kialakulása, a speciális nevelési szükséglet elsősorban a természetes beszédelsajátítás feltételeinek megteremtésében jelentkezik.

A hallássérült tanulók csoportosítása:

A siket tanulónál súlyos fokú hallásvesztés (a beszédterületben mért vesztés 90 dB alatti) áll fenn. A hangzó beszéd spontán kialakulása nem lehetséges, elsajátítása súlyosan nehezített, a nyelvi kommunikáció általánosan akadályozott.

A nagyothalló személy esetében a beszédterületben mért hallásszintek átlaga

- enyhe nagyothallás esetén 30-45 dB,
- közepes nagyothallás esetén 46-65 dB,
- súlyos nagyothallás esetén 66-90 dB) akadályozott a hangzó beszéd elsajátításban és értésében. Mértéke a súlyos kommunikációzavartól a normál nyelvhasználat megközelítése szintjéig terjedhet.

A hallásukat műtéti úton helyreállított hallássérült tanulóknál közel ép hallás érhető el. Fejlesztésükre kiváló az ép hallásúak közege.

A hangos beszéd kialakulása után hallássérültté vált tanulók az állapotváltozást nehezen dolgozzák fel, a kompenzációs csatornák kialakításához fokozott segítséget igényelnek, ezért igen fontos a megfelelő végzettségű gyógypedagógus segítő tevékenysége.

A súlyos fokban hallássérült és nyelvi kommunikációjukban nagyfokú elmaradást mutató gyermekeknél hosszabb bevezető és kezdő szakasz (6 év) szükséges. Az intenzív nyelvi kommunikációs fejlesztő szakasz három évet vesz általában igénybe (olvasás technikája, írás technikája, tudatos anyanyelvtanulás előkészítése).

A **jelnyelv** fontos kommunikációs eszköz, amelyre azért is nagy szükség van, mert az integráció akadályja a szókincs fejletlensége. Kiemelt fejlesztési feladat a beszéd-hallásnevelés, a helyes ejtés, a szájról olvasás, a jelnyelv (**augmentációs kommunikáció** – 7. osztálytól), és élő idegen nyelv elsajátítása, amely főként írásban történhet.

A különböző mértékben hallássérült tanulók fejlesztési stratégiáját a fogyatékoság mértéke, egyéni állapotuk alapján a helyi dokumentumokban jeleníti meg a pedagógus.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók

Az enyhe fokú értelmi fogyatékoság diagnosztizálása elsősorban orvosi, gyógypedagógiai és pszichológiai feladat. A kognitív funkciók lassúbb fejlődése pszichodiagnosztikai vizsgálatokkal állapítható meg. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók nevelési igényeinek megfelelő gyógypedagógiai nevelés és terápia hatására fejlődésük a mentális képességek területén is számottevő lehet.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai eltérnek a többségi iskolákban alkalmazott módszertől, és eltérő az egyes szakaszok tartalma is.

Bevezető szakasz	1-2. évfolyam,	Alapfokú nevelés
Kezdő szakasz	3-4. évfolyam,	
Alapozó szakasz	5-6. évfolyam,	
Fejlesztő szakasz	7-8. évfolyam,	
Megszilárdító szakasz	9-10. évfolyam.	Középfokú oktatás

Szakképesítés megszerzésére felkészítő szakasz (OKJ-ben javasolt formában, időtartamban)

A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók

A középsúlyos értelmi fogyatékosok igen eltérő egyéni adottságokkal rendelkeznek, fejlesztésük egyéni szükségleteik figyelembe vételével történik. A korai fejlesztés és az óvodai nevelés során alkalmazott fejlesztő eljárások folytatására kell felkészülni.

A szülői házzal együttműködve folyamatos gyógypedagógiai tevékenység szükséges fejlesztésükhöz. A sikeres tanulás feltétele a jól átlátható, tagolt, ösztönző tanulási környezet, kis lépésekben haladás, gyakori ismétlés. A pedagógiai szakaszok az iskolai fejlesztésben azonosak az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek fejlesztési szakaszolásával.

A korai agyi károsodás okai lehetnek:

- születés előtti okok (pl. örökletes kórképek, méhen belüli ártalmak, oxigénhiány, kémiai ártalmak, születés előtti agyvérzés, Rh-összeférhetetlenség, anyagcserezavarok)
- születés alatti okok (pl. oxigénhiány, agyvérzés, alkati tényezők);
- szülés utáni okok (pl. baleset, fertőzések, érrendszeri zavarok, oxigénhiány, immunológiai betegségek, mérgezések, anyagcserezavar, daganatképződés).

A súlyos értelmi fogyatékos gyermekek fejlesztése speciálisan fejlesztő gyógy-pedagógiai, vagy szociális intézményekben történik.

A beszéd fogyatékos tanulók

A beszéd szervezetünk egyik legösszetettebb funkciója. Általában feltétele az ép hallás, ép beszédszervek, ép idegrendszeri működés, beszélő környezet és a helyes beszédminta.

Beszéd fogyatékos az a tanuló, akinél veleszületett vagy szerzett idegrendszeri működési zavarok és a környezeti hatások következtében jelentős mértékű a beszédbeli akadályozottság. Ennek következtében átmeneti illetve tartós zavarok léphetnek fel a nyelvi, kommunikációs és tanulási képességekben, a szociális kapcsolatok kialakításában.

A beszéd fogyatékos az a beszéd- és nyelvi teljesítmények súlyos zavara, amelynek hátterében elsősorban biológiai/organikus, funkcionális okok húzódnak meg.

A beszédzavar elsősorban a beszédszervi központ fejlődési és működési akadályozottsága folytán jön létre, egyidejűleg érintve a kommunikációs teljesítmények több területét (a hangzó-kifejező beszédet és a nyelvi működést is).

A beszédhiba a beszédbeli akadályozottság legenyhébb formája. A beszédhangok képzésének eltérései tartoznak ide, amikor a hiba hátterében inkább a beszéd- és a nyelvi fejlődés lassúsága, valamint a beszédszervek ügyetlensége, renyhesége, a hallási észlelés gyengesége valószínűsíthető, mint organikus sérülés.

Beszéd- és nyelvi fejlettségi hátrányról akkor beszélünk, amikor a gyermekek tünetei és tényleges teljesítményük alapján rosszul kommunikálnak és ennek folytán eredménytelenebb tanulásuk, a képzési-oktatási követelményeknek gyengén, vagy egyáltalán nem felelnek meg.

Az akadályozottság a beszédhangok helyes ejtésének, a beszéd-észlelés és megértés zavarai, a beszédritmus sérülésében, a grafomotoros és a vizuomotoros koordináció éretlenségében, valamint az általános beszédgyengeséggel együtt járó rész-képesség-kiesésben lehet.

Ha a beszéd fogyatékos az iskoláskorig fennmarad, a gyermek továbbra is gyógy-pedagógiai ellátásra szorul. A kommunikációs nehézségek miatt magatartászavar alakulhat ki, majd a probléma esetleg tanulási akadályozottsággá alakul.

A beszédbeli akadályok csoportjai az alábbiak:

- megkésett beszédfejlődés,
- diszfázia (a beszéd- és a nyelvi fejlődés akadályozottsága),
- diszlália (pöszeség),

- orrhangzós beszéd (rinofónia),
- beszédritmus zavara (dadogás, hadarás),
- diszfónia (az emberi hangfunkció zavara),
- dadogás (élettani, klónusos, tónusos, hadarásos, dysarthriás, hisztériás),
- elektív mutizmus (választott némaság),
- afázia (már kialakult beszéd részleges vagy teljes elvesztése),
- diszlexia-diszgráfia,
- súlyos beszédészlelési és beszédmegértési zavar, illetve ezek halmozott előfordulása.

A beszéd fogyatékos gyermek ép beszélő környezetben integráltan nevelhető, hiszen a felfelé nivellálást segítő pedagógiai környezetben tanul. A fejlesztésnek tudatosnak, tervszerűnek, intenzívnek és folyamatosnak kell lennie.

Az Oktatási Miniszter 2/2005. (III. 1.) OM rendelete a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók óvodai nevelésnek, iskolai oktatásának irányelveiről olyan dokumentum, ami az integrálásra törekvő iskolák pedagógusai számára szakirodalmi mélységű instrukciókat juttat el. Különösen igaz ez a rehabilitációra vonatkozó fejezetrészekben.

Az autista gyermek

Az **autizmus-spektrumzavarok** az idegrendszer igen korai, nagy valószínűséggel veleszületett ártalmának, illetve a genetikai, egyéb biológiai és környezeti tényezők együttes hatásának következményei. A fejlesztés egyre nehezebb, bár a nevelhetőség belenyúlik a felnőttkorba. (Baron-Bolton, 2000)

A gyermekek a legsúlyosabb tüneteket 2-5 év között mutatják. A statisztika szerint minden 100 típusosan autista gyermekből 5 lesz önálló felnőtt életre alkalmas, 25-30 jelentős fejlődést mutat, de támaszt igényel, a többiek ellátásra szorulnak. 20-22 ezer lehet Magyarországon az autisztikus személyek száma. Fiúk között gyakoribb az autista, mint a lányok között.

Az autizmus legszembetűnőbb tünetei a következők:

- közömbös viselkedés;
- gyermekekkel nem játszik, csak ha felnőtt erőlteti, segíti;
- egyoldalú a kapcsolata, a válaszra nem figyel;
- a felnőtt kezével jelzi szükségleteit;
- ugyanarról a témáról beszél szakadatlan;
- papagájszerűen utánozza a beszédet;
- bizarr viselkedés jellemzi;
- indokolatlanul nevet, kuncog, sír;
- a tárgyakat fogdossa, pörgeti;
- ritkán néz mások szemébe; a változások ellen tiltakozik; szerepjátékokba nem lép;
- szociális érzéket igénylő feladatban nem ügyes;
- az autista gyermek jövőképében negatív előjelzések: értelmi fogyatékoság, beszéd-, érzékszervi-, mozgás- és/vagy egyéb fogyatékoság, viselkedésproblémák (pl. önbántalmazás, agresszió).

Pedagógiai szempontból is tipizálhatók az autista viselkedések az alábbiak szerint:

- izolált típus, aki kapcsolatot nem kezdeményez, legnehezebben tanítható,
- passzív típus, aki nem kezdeményező, de gyakran jól irányítható; a legjobban tanítható, legjobb prognózisú, de észrevétlenül kikapcsolódhat a tanulási folyamatból,
- aktív, bizarr típus, aki szociálisan aktív, esetleg sokat kezdeményez, csak saját érdeklődési körébe tartozó témákra szorítkozik (pl. művészi megjelenítés átfogalmazott formájában Barry Levinson – rendező, Ronald Bass – forgatókönyv író filmje: Esőember (Rain Man) – Dustin Hoffman főszereplésével);
- merev, formális típus, aki a legjobb értelműek közé tartozik, erősen él benne a kompenzációs igyekezet.

Típusos erősségeikhez tartozik, hogy a vizuális információkat jól értelmezik, tanult rutinokhoz, szabályokhoz alkalmazkodnak, jó a mechanikus memóriájuk, érdeklődésüket kiváltó témánál kiemelkedő a koncentrációjuk, kitartásuk, nem szociális jellegű tantárgyakban viszonylag jó képességekkel rendelkeznek.

Típusos gyengeségeikből néhány: tanultak alkalmazásának hiányosságai, a szimbolikus gondolkodás hiánya, a valóság hibás értelmezése, a realitás és a fantázia terméke keveredik, gyermekközösségekben bűnbakká válik, félelmek, fóbák, szorongások gyötrik őket.

A pedagógiai feladat az, hogy segíteni kell az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori adaptációhoz vezető útban, a meglévő készségek fejlesztése. A feladatokat úgy kell kiválasztani, hogy a rugalmatlanság miatt az ismeretek folyamatos használata legyen lehetséges. Fontos feladat a másokat és önmagukat veszélyeztető viselkedések kezelése, a taníthatóság kialakítása, a családi életet akadályozó viselkedés kezelése, az egyéni motivációs rendszer kiépítése.

A tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók

A súlyos tanulási, beilleszkedési és magatartási zavarok háttérében részképesség-zavarok, kóros hyperkinetikus vagy **kóros aktivitászavar és/vagy figyelemzavar** áll. Az iskolai teljesítményekhez szükséges pszichikus funkciók kialakulatlanok, fejletlenek. A részképesség-zavarok tüneteit mutató tanulók a nehéznek látszó feladatok iránt közömbösek, majd a tanulással kapcsolatos tevékenységeket elutasítják.

A kóros hyperkinetikus vagy kóros aktivitászavar, a figyelemzavar miatt a feladathelyzet elveszti vonzását. Gyenge önértékelésük, fejletlen önirányításuk miatt állandó megerősítésre, kontrollra szorúlnak. A viselkedésük miatt értelmi fogyatékosnak látszanak. Kicsi az idegrendszerük terhelhetősége, fáradékonyak, követhető szabályokat, tevékenységi kereteket kívánnak.

A fejlesztés gyógypedagógusi kompetenciákat igényel, ÉS egyéni terápiás terv szerint történik. Bizonyos tantárgyakból az értékelés alóli mentességet élvezhetnek a tanulók. Cél a kudarctűrő képesség növelése, az önállóságra nevelés és az egészséges önbizalom kialakítása.

A tanulási zavarok egyike a **diszlexia**. Intelligenciaszinttől független olvasási és helyesírási gyengeség. Okai közé tartoznak a központi idegrendszer sérülései, organi-

kus eltérései, érési kiesése, működési zavara, örökletesség, lelki és környezeti okok lehetnek, valamelyik dominanciájával. Meixner Ildikó a diszlexia-prevenció területén ért el kiváló eredményeket. Iskolateremtő munkája eredményeként gyógypedagógiai módszereket érvényesítő terápiát dolgozott ki. (Meixner I. – Weiss, M., 1996)

Diszgráfia jellegzetessége a rossz kéztartás, görcsösség. Az írómozgás egyenetlen, ritmusa, lendülete töredezett. Diszgráfiasoknak különös gondot okoz az élő idegen nyelv tanulása. Auditív megközelítéssel, speciális módszerekkel eredmény érhető el, az informatika segítségével a számítógép igen hasznos segítség a tanulásban.

Diszkalkulia különböző számtani műveletek, matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértésének, a számjegy, számkép felismerésének, egyeztetésének, grafikus ábrázolásának, számok sorrendiségének, számneveket szimbolizáló vizuális alakzatok azonosításának nehézsége.

A hyperkinetikus zavarok az első öt életév során megjelennek. Az ilyen gyermek csapongó, figyelmetlen, nagyon impulzív, a szabályokat megszegi, konfrontálódik a társakkal, kognitív képességei gyengék, nyelvi képességei késnek, aszociális viselkedés, csökkent önértéktudat jellemzi. Agresszív, dacos, a szociális elvárásokat durván áthágja.

Fejlesztése során egyénhez igazított követelmények támasztása szükséges, segítenünk kell a kortárs csoportba való beilleszkedését. A családdal és szakemberekkel együttműködő szakember pozitív visszajelzéseket ad, sikerélményt biztosít a gyermeknek.

A tanulási korlátok súlyosságuk szerint az alábbi csoportokba oszthatók:

- tanulási nehézségek (figyelmetlenség, motoros nyugtalanság, problémák a kultúrtechnikák tanulásában);
- tanulási zavarok (tartós teljesítményromlás, kissé csökkent intelligenciaszint IQ: 75-80 felett, részképesség-zavarok);
- tanulási akadályozottság (iskolaéretlenség, átlag alatti intelligencia IQ 50-70 között, sajátos nevelési igény)

AZ INKLÚZIÓ (LEHETSÉGES) HATÁSAI

A sajátos nevelési szükségletű gyermekek, fiatalok fejlesztéséről szóló viták még nem ültek el.

Az inklúzió hívei az egészséges társadalom ismérveként tartják számon a befogadás igényét, az együttnevelés minden feltételét megteremtik.

A gyermekek érdekében az egyéni differenciálás elve szerint munkálkodik az intézmény tantestülete.

Változtatatosan szervezik óráikat, a munkaformák kiválasztásakor figyelembe veszik a gyermekek sajátos fejlesztési szükségletét.

A tanterv rugalmas lesz, de az értékelés is a gyermeki képességekhez igazodik.

A gyógypedagógus (a fejlesztő pedagógus) jelenléte megerősíti a többségi pedagógusok hatékonyságát.

A sajátos nevelési igényű gyermek szülei partnerek a pedagógiai folyamat egészében. Az intézményben élő szociális befogadás gyakorlata miatt a tanulók későbbi társadalmi beilleszkedése könnyebbé válik.

A folyamatos és természetes segítő magatartás beépül a tanítványok életébe, értékrendszerébe. Az érzelmekben gazdag nevelési folyamat minden szereplőben a szociális érzékenységet támogatja.

Az inklúziót vállaló intézmények pedagógusainak személyisége fejlődik a problémamegoldás, a kreativitás, a reflektivitás dimenziójában.

EGY ALTERNATÍV MÓDSZER A SPECIÁLIS SZÜKSÉGLETŰ GYERMEKEK KOMPLEX FEJLESZTÉSÉRE

Nem lebecsülendő az a szaktudás, amit a világon szerte népszerű (nálunk éppen halódó) közép súlyos és súlyos értelmi fogyatékos gyermekek **lovasterápiájának** tanulmányozásakor tapasztalhatunk. A lovasterápiát neurológiai betegségek, ortopédiai problémák, pszichés zavarok, érzelmi és mentális zavarok, érzékszervi fogyatékoságok esetén alkalmazzák. Különleges értéke, hogy szabadlevegőn, természetes környezetben, képzett terapeuta segítségével zajlik.

Az egyik formája kiegészítő képzés, mely tudatosan megtervezett és csak klinikai rehabilitációval lehet eredményes. A hippoterápia mozgásszervi rendellenességek, tartás és mozgásfunkciók hibája esetén eredményes.

Szomatopedagógus vagy gyógytornász segítségével tartási és egyensúlyreakciókat vált ki a terápia a lovasból. A központi idegrendszert stimulálja a ló mozgásával, így azokat az ingereket továbbítja gerincével, amelyek a járáskor alakulnának ki. A lovaglólülés a spasztikus izmokat passzívan kényszeríti a helyes tartásra, lazítja, nyújtja azokat.

A gyógypedagógiai célú vagy fejlesztő lovaglás során az ember – ló együttműködése eredményeként létrejövő pszichológiai értékek kerülnek előtérbe. A lóval kialakuló kontaktus, járásának ringása segítik kikapcsolni a káros külső és belső ingereket. A foglalkozások előtt és után a ló gondozása, a törődés is pozitív hatású.

Ismert továbbá az akadályozottak sportlovaglása, amely során speciális felszerelés kerül a lóra, így összemérhetik tudásukat parasportolók és egészséges sporttársaik.

IRODALOM

- Baron, Simon – Bolton, Cohen-Patrik (2000): *Autizmus*. Osiris, Budapest.
- Csányi Yvonne – Fótiné Hoffmann Éva – Kereszty Zsuzsa – Nagyné Kovács Ildikó – Willumsen, John szerk. (2004): *Inklúziós tanterv és útmutató a magyarországi pedagógusképzés számára* – Oktatási segédanyag, OM, Budapest.
- Csányi Yvonne szerk. (1993): *Együttnevelés – Speciális igényű tanulók az iskolában. Az integrált fejlesztés lehetőségei*. ALTERN füzetek 5. Iskolafejlesztési Alapítvány és OKI Iskolafejlesztési Központ, Budapest.
- Hoffmann Judit szerk. (2003): *Gyógypedagógiai szöveggyűjtemény*. Comenius Bt., Pécs.
- Illyés Sándor szerk. (2000): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest.
- Köpatakiné Mészáros Mária szerk. (2003): *Befogadó iskolák, elfogadó közösségek*. OKI Kiadó, Budapest.
- Madridi Nyilatkozat 2002.

Meixner Ildikó – Weiss, M. (1996): Tanulási zavarok – Dyslexia. UCB Kiskönyvtár, Budapest.
Schiffer Csilla (2005): Inklúzív nevelés MA képzés európai tanterve. *Pedagógusképzés*, 3 (32),
2005/1. 135-139.

LINKEK GYŰJTEMÉNYE

Esélyegyenlőségi Kormányhivatal:

<http://www.eselyegyenloseg.hu>

WHO-Blindness:

<http://www.who.int/topics/blindness/en/>

ENSZ-Disability:

<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/disability/>

Disability World:

<http://www.disabilityworld.org/>

Paramédia:

<http://www.paramedia.hu>

Fogyatékosok helyzete Magyarországon, Népszámlálás (2001):

<http://nepszamlalas.hu/hun/kotetek/12tablak01.html>

Sérültek:

<http://www.serultek.hu/>

Látó-Tér Alapítvány:

<http://www.latoter.hu>

Motiváció Alapítvány:

<http://www.motivacio.hu>

Vakinfo honlap:

[http:// www.vakinfo.hu](http://www.vakinfo.hu)

EU Emberi Jogok Kartája:

<http://www.vasasszakszervezet.hu/doksik/eucharta.doc>

FELADATOK

1. feladat:	Írja le, melyek az együttnevelés törvényi feltételei!
2. feladat:	Mi az inklúzió? Milyen magatartást kíván pedagógusaitól a befogadó nevelési-oktatási intézmény?
3. feladat:	Melyek a hallássérült gyermek fejlesztését szolgáló eszközök, módszerek? Melyek a hallássérüléssel együtt járó pedagógiai problémák?
4. feladat:	Melyek a látássérült gyermekek fejlesztésének speciális eszközei, módszerei?
5. feladat:	Milyen szerepet tölt be az ép értelmű gyermekekkel folytatott együttnevelés az értelmi fogyatékos gyermekek fejlesztésében?
6. feladat:	Gyűjtsön érveket, miszerint a Magyar Alkotmány a sajátos nevelési igényű fiatalok számára esélyegyenlőséget biztosít!

FOGALMAK

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓ

- A: „Jellemzően organikus eredetű rendellenességek, orvosilag egyértelműen diagnosztizálhatók, mint a hallássérülés, a látássérülés, a közép súlyos vagy a súlyos értelmi fogyatékos, a halmozott fogyatékos. Az érintett tanulók különböző szociális rétegekhez tartoznak.” (fogyatékosok)
- B: „A tanulók sajátos nevelési igényei nem tartoznak dominánsan sem az A, sem a C kategória jellemzőihez.” (tanulási nehézségeik vannak)
- C: „A tanulók sajátos nevelési igényei elsődlegesen szociális-gazdasági, kulturális és/vagy nyelvi faktoroknak köszönhetőek.” (hátrányos helyzetűek)
- OECD definíció (Csányi Y. és mtsai, 2004)

SZOMATOPEDAGÓGIA

A gyógypedagógia szakága, a mozgáskorlátozott személyekkel foglalkozó gyógypedagógiai tevékenységek összessége.

Mozgáskorlátozottakkal foglalkozó szakemberek:

Orvosok (neurológus, neurapszichiáter, ortopéd szakorvos, sebész, stb.)

Fizioterápiát végző szakemberek

Gyógytornászok (egészségügyi célú testnevelést végeznek)

Konduktorok (központi idegrendszer károsodása közben kialakult mozgáskorlátozott gyermekek komplex fejlesztésével foglalkoznak)

Szomatopedagógia szakos tanárok (iskolai oktatás, rehabilitáció, mozgásnevelés, szakszolgálati feladatok, tanácsadás)

Szomatopedagógiai terapeuta (egyéni fejlesztési eljárások, prevenció, rehabilitáció, korai gondozás - iskolás kor előtt)

A FOGYATÉKOSSÁGI FOLYAMAT ELEMEI

- Betegség vagy rendellenesség
- Károsodás (impairment): időszakos vagy állandó anatómiai, élettani vagy pszichológiai veszteséget vagy rendellenességet jelent (pl. sérült testrész, szerv, amputált végtag, beszűkült légzésfunkció, szorongás). A károsodás tehát a biológiai működés zavara.
- Fogyatékoság (disability): az ember normális érzékelő, mozgási vagy értelmi funkcióiban (pl. járás, tárgyak mozgatása, látás, beszéd, a környezettel kapcsolattartás) szükséges képességek részleges vagy teljes, átmeneti vagy végleges hiányát jelenti. A fogyatékoság teát speciálisan emberi (humán) funkciók zavara.
- Rokkantság (handicap): az egyén kora, neme, társadalmi szerepei szerint elvárható mindennapi tevékenység (pl. önfenntartás, társas kapcsolatok, tanulás, keresőképesség, szórakozás) tartós akadályozottsága. A rokkantság tehát az embernek mint társadalmi lénynek a társadalmi szerepeiben, funkcióiban bekövetkező zavara

VÍZUS = V

A szem felbontó képessége az a hányados, amelynek számlálója a vizsgálat távolsága, nevezője az a távolság, ahonnan egy szögperces látószöget ad.

JELNYELV

Augmentációs kommunikáció

AUTIZMUS-SPEKTRUMZAVAROK

A társas viselkedés, a kommunikációs és sajátos gondolkodási képességek minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. Pl. károsodott kölcsönös kommunikáció, rugalmatlan viselkedés, egyenetlen képességprofil. Új helyzetben, váratlan események, körülmények hatására felerősödhetnek a típusos tünetek. A tünetek változatosak, az autizmus súlyosságának mértéke széles skálájú.

A GYÓGYPEDAGÓGIA SZAKTERÜLETEI

- Értelmileg- és tanulásban akadályozottak pedagógiája (oligofrénpedagógia)
- Beszédben akadályozottak pedagógiája (logopédia)
- Látássérültek pedagógiája (tiflopedagógia)
- Hallássérültek pedagógiája (szurdopedagógia)
- Mozgássérültek pedagógiája (szomatopedagógia)

FÜGGELÉK

A Magyar Köztársaság Alkotmánya (részletek)

(XII. fejezet: Alapvető jogok és kötelességek)

70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzetei vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

(2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.

(3) A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

1998. évi XXVI. Törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról (részletek)

13 § (1) A fogyatékos személyek joga, hogy állapotuknak megfelelő és életkoruktól függő korai fejlesztésben és gondozásban, óvodai és iskolai nevelésben és oktatásban részesüljön, fejlesztő felkészítésben vegyen részt a közoktatásról szóló törvényben meghatározottak szerint.

(2) Abban az esetben, ha az erre a célra létrehozott szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleménybe foglaltak szerint a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös, a fogyatékos személyt óvodai nevelésben és oktatásban, a többi gyerekkel, tanulóval azonos – óvodai csoportban, iskolai osztályban vesz részt.

V. fejezet

22. § A fogyatékosági támogatás

23. § A jogosult kör meghatározása

Közüoktatási törvény – 1993. évi LXXIX. Törvény (részletek)

A tankötelezettségről vázlatosan:

6 § (2) – általános tankötelezettség feltételei

6 § (3) – A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló tizennyolcadik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanulók tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a huszadik életévét betölti.

6 § (4) b) A tankötelezettség meghosszabbításáról a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság vagy az országos szakértői és rehabilitációs tevékenységet végző szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleménye alapján döntenek.

Kerettanterv:

8/B. § (3)

Gyermekek jogai:

10 § (3) f) állapotának, személyes adottságainak megfelelő megkülönböztetett ellátásban – különleges gondozásban, rehabilitációs célú ellátásban – részesüljön, életkorától függetlenül a pedagógiai szakszolgálat intézményéhez forduljon.

Szülői jogok és kötelességek:

13 § (1) Nevelési és oktatási intézmény szabad megválasztásának joga....

Különleges gondozás:

30 § – A különleges gondozáshoz, a rehabilitációs célú foglalkoztatáshoz való jog, a gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézmény, a képzési kötelezettség szabályozása

33 § (12) Egységes gyógypedagógiai módszertani intézmény, egységes konduktív pedagógiai módszertani intézmény hozható létre a sajátos nevelési igényű gyerekek, tanulók többi gyerekekkel, tanulókkal együtt történő nevelésének-oktatásának segítése céljából...

44 § (1) Nevelési és pedagógiai program megalkotása – szakértői vélemény beszerzése

50 § Sajátos nevelési igényű gyerekek, tanulók a) óvodai, b) iskolai helyi tanterve tartalmazza a hátrányok csökkentését szolgáló, fogyatékoság típusához igazodó fejlesztő tevékenységet, programot.

52 § (6) ... sajátos nevelési igényű tanulók részére ... tanórai foglalkozáson túl kötelező egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs tanórai foglalkozásokat kell szervezni.

Egyéb ide tartozó rendelkezések:

88 § (6) közoktatási intézmények átszervezési feltételei

91 § (4) jegyző feladata a szakértői bizottság tájékoztatása az intézmények sajátos nevelési igényű gyermek fogadásra való felkészültségéről.

114 § (2) A sajátos nevelési igényű tanulónak ingyenes az oktatásban és kollégiumi ellátásban való részvétel

(3) Ingyenes a fejlesztő felkészítés és pedagógiai szakszolgálatok igénybevétele.

Értelmező rendelkezések:

121 § 16. integrációs felkészítés fogalma

121 § 29. sajátos nevelési igényű tanuló meghatározása

A Költségvetési törvény megfogalmazza az általános és fogyatékoságnak megfelelő, egyénre szabott normatív támogatás összegét óvodai és iskolai nevelési és oktatási intézményekben tanuló diákok számára. 2005-ben ez több mint kétszerese a nem sajátos nevelési igényű tanuló normatív támogatásának.

A törvény még meghatározza a tankönyvtámogatási ill. útiköltség térítés feltételeit. Ezen túl képesség-kibontakoztató felkészítés és integrációs nevelési-oktatási támogatás is igénybe vehető.

A Közoktatási törvény a tárgyi, eszközbeni környezeti feltételek megteremtését is meg-

említi. A mozgássérült számára lift, hallássérült esetén mikrofon illetve hallókészülék beszerzése, vakok számára a közlekedés megkönnyítése, vagyis az oktatási-nevelési épület akadálymentesítése minden szempontból.

Az intézmények az integráció tényét az Alapító Okiratukba belefoglalják.

A sajátos nevelési igényű tanuló megfelelő oktatásához szükséges az illető Szakértői Bizottság véleménye is.

Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvénye (részletek)

1. cikk

Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek.

2. cikk

Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyoni, születésre, vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra.

Ezenfelül nem lehet semmiféle megkülönböztetést tenni annak az országnak, vagy területnek politikai, jogi vagy nemzetközi helyzete alapján sem, amelynek a személy állampolgára, aszerint, hogy az illető ország vagy terület független, gyámság alatt áll, nem autonóm vagy szuverenitása bármely vonatkozásban korlátozott.

3. cikk

Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

4. cikk

Senkit nem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.

12. cikk

Senkinek magánéletébe, családi ügyeibe, lakóhelye megválasztásába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében vagy jó hírnevében megsérteni. Minden személynek joga van az ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben a törvény védelméhez.

13. cikk

(1) Az államon belül minden személynek joga van szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani.

(2) Minden személynek joga van minden országot, ideértve saját hazáját is elhagyni, valamint saját hazájába visszatérni.

15. cikk

(1) Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz.

16. cikk

(1) Mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van faji, nemzetiségi vagy valláson alapuló korlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani. A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak.

(2) Házasságot csak a jövőbeni házastársak szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni.

(3) A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelméhez.

17. cikk

(1) Minden személynek, mind egyénileg, mind másokkal együttesen joga van a tulajdonhoz.

(2) Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani.

18. cikk

Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

20. cikk

(1) Minden személynek joga van békés célú gyülekezési és egyesülési szabadsághoz.

(2) Senkit nem lehet valamely egyesületbe való belépésre kötelezni.

21. cikk

(1) Minden személynek joga van a hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján való részvételhez.

(2) Minden személynek egyenlő feltételek mellett joga van saját hazájában közszolgálati állásokra való alkalmazáshoz.

(3) A közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata; ez az akarat egyenlő szavazati jog és titkos szavazás vagy a szavazás szabadságát ezzel egyenértékűen biztosító eljárás alapján időszakként tartandó tisztességes választáson kell, hogy kifejezésre jusson.

22. cikk

Minden személynek mint a társadalom tagjának joga van a szociális biztonsághoz; minden személynek ugyancsak igénye van arra, hogy – az államok erőfeszítései és a nemzetközi együttműködés eredményeképpen és számot vetve az egyes országok szervezetével és gazdasági erőforrásaival – a méltóságához és személyiségének szabadon való kifejlődéséhez szükséges gazdasági, szociális és kulturális jogait kielégíthesse.

23. cikk

(1) Minden személynek joga van a munkához, a munka szabad megválasztásához, a méltányos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkanélküliség elleni védelemhez.

(2) Az egyenlő munkáért mindenkinek, bármilyen megkülönböztetés nélkül egyenlő bérhez van joga.

(3) Mindenkinnek, aki dolgozik, olyan méltányos és kielégítő fizetéshez van joga, amely számára és családja számára az emberi méltóságnak megfelelő létet biztosít és amelyet megfelelő esetben a szociális védelem összes egyéb eszközei egészítenek ki.

24. cikk

(1) Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosításra alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akaratától független körülmények miatt elveszíti.

(2) Az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz adnak jogot. Minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, ugyanabban a szociális védelemben részesül.

26. cikk

(1) Minden személynek joga van a neveléshez. A nevelésnek, legalábbis az elemi és alapvető oktatást illetően, ingyenesnek kell lennie. Az elemi oktatás kötelező. A technikai és szakoktatást általánossá kell tenni; a felsőbb tanulmányokra való felvételnek mindenki előtt – érdeméhez képest – egyenlő feltételek mellett nyitva kell állnia.

(2) A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint az Egyesült Nemzetek által a béke fenntartásának érdekében kifejtett tevékenység kifejlődését.

(3) A szülőket elsőbbségi jog illeti meg a gyermekeiknek adandó nevelés megválasztásában.

27. cikk

Minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, valamint a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.

(2) Mindenkinnek joga van minden általa alkotott tudományos, irodalmi és művészeti termékkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez.

28. cikk

Minden személynek joga van ahhoz, hogy mind a társadalmi, mind a nemzetközi viszonyok tekintetében olyan rendszer uralkodjék, amelyben a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított jogok és szabadságok teljes hatállyal érvényesülhessenek.